

POSUDOK HABILITAČNEJ PRÁCE

Téma: *Etické aspekty demokracie*

Autor: *dr. lic. phil. mgr. lic. Joanna Mysona Byrska*

Oponent: *doc. PhDr. Jozef Lysý CSc.*

Dr. Joanna Mysona Byrska sa vo svojej habilitačnej práci *Etyczne aspekty demokracji* venuje jednej zo základných otázok teórie demokracie. Ak uvážime, že najexponovanejším slovom dneška je *kríza*, a netýka sa iba nepokojov a protestov mládeže, ale aj pokračujúcich konfliktov demonštrujúcich s nadnárodnými ekonomickými štruktúrami na niekoľkých kontinentoch, vidíme, že kríza už preskočila z finančných, ekonomických i politických oblastí až do civilizačných. Náboženský bádatelia opakujú známe slová W. Benjamina, ktorý spomenul premenu monoteizmu na moneyteizmus, alebo ako uviedol E. Fromm, človek sa z ríše „byt“ presťahoval do ríše „mat“. Globálne problémy, ktoré svet sprevádzajú, v takejto situácii môžu byť nebezpečenstvom, ohrozením pre demokraciu. Mimoriadne dôležité sú preto etické aspekty demokracie, predmet práce dr. Joanny Mysony Byrskej. Zároveň je pochopiteľné, prečo sa tejto téme venujú bádatelia i politici s úmyslom znova vymedziť základné pojmy. Autorka si je plne vedomá tejto situácie, možno sa stotožniť s jej hľadiskom, že demokracia nemá iba etický základ, ale aj ďalšie etické aspekty, ktoré vyžadujú skúmanie.

Pre dr. Byrskú je demokracia ideál, štruktúrotvorným prvkom v zrelej forme je myšlienka ľudskej dôstojnosti s atribútmi slobody, rovnosti, právneho štátu. Jednotlivci majú formálne právo uplatňovať preferované osobné hodnoty. Etický ideál demokracie je jej neustálym skvalitňovaním solidárnymi jednotlivcami v podmienkach slobody. Autorka neobchádza ťažko predstaviteľný problém etického štátu. V ako zmysle je vôbec možné hovoriť o etickom charaktere štátu? Môže štát, chápaný čisto formálne, funkčne, plniť efektívne svoje úlohy? Alebo naopak, nemôžu etické princípy ako súčasť štruktúry štátu ohroziť slobodu jednotlivca? Dr. Byrska zvažuje normatívne a pragmatické aspekty, hierarchiu hodnôt, vzťah práva a etiky. Občianska kondícia je síce abstraktne interpretovaná pojmami konflikt a pluralizmus, ale koniec koncov morálny čin nie je abstraktný, ale konkrétny výkon. *Hic Rhodos, hic salta* (Vatikánska zmluva na Slovensku, cirkevné reštitúcie v Česku, amnestia prezidenta Klauza).

Demokratické slobody sú predmetom diskusií v postkomunistických krajinách s mimoriadnou citlivosťou. Môže byť sloboda nechcenou hodnotou? Dr. Byrska približuje

paradox Böckenförda, nemeckého ústavného právnika, podľa ktorého sekulárny štát garantuje slobodu iba vtedy, keď ona vyplýva z morálnej substancie jednotlivca, inak musí nastúpiť tlak, autoritatívny príkaz. Autorka dobre pozná diskusie o týchto otázkach, od Constanta po Fromma a Ch. Taylora, zaujímavo priblížila a porovnala Hellera a Rancièra. Slobodne konať a vyrovnať sa so slobodami a právami iných. Dr. Byrská dobre pozná nemeckých mysliteľov, najmä spomínaného Böckenförda, Fraenkela, Hellera, a ďalších. Práve o myšlienky Hellera sa opiera v úvahách o demokratickej rovnosti. Metaforou sa stalo jeho prirovnanie k rovnosti v demokratickom štáte ako ku pojivu, tmelu, vďaka tomuto „gitu“ štát funguje ako celok. Samozrejme, že táto Hellerova myšlienka nie je úplne pôvodná, napríklad Tocqueville, keď sa mal rozhodnúť, keď sa sloboda a rovnosť dostanú do konfliktu uprednostnil rovnosť. Rovnako dôležité je aj rozlišovanie formálnej a materiálnej rovnosti.

Ťažko predstaviteľná, ak vôbec, je rovnorodá demokratická spoločnosť. Zmysel pluralizmu nie je nesporný, myslené ako bez protirečení. Autorka pripomína Höffeho, Hellerove a Fraenkelove argumenty, ktoré sa týkajú stability demokracie prostredníctvom konfliktov a dosahovaním konsenzu. Základným problémom je otázka, kam má siahať pluralizmus, aby sa udržala minimálna spojitosť spoločenského života. „Svorníkom“ pluralistickej spoločnosti je demokratický štát – to je neopluralistická Fraenkelova odpoveď. Kým ešte Oto von Guericke termín pluralizmus nepoužil, Harald Laski ho ako prvý používa ako protiklad k omnipotencii štátu. Tento pluralistický *lasserfairizmus* je pre neopluralizmus Fraenkela neprijateľný a štát musí byť taký veľký, aby udržal rovnoprávnosť záujmov. Fraenkelov neopluralizmus k trom *démom* pridáva *pluralistický demos*. Zaujímal by ma názor dr. Byrskej na diskusiu, ktorá sa objavila v anglosaskej teórii a ktorá hovorí o *priamej demokracii organizovaných záujmov*.

Podobne ako pri probléme pluralizmu bola kľúčovou otázkou jeho hraníc, tak pri téme tolerancie je to rovnaké. Pozitívna, negatívna, represívna tolerancia až po hrdinu Musilovho románu *Muž bez vlastností* je príbehom tolerancie, ktorá je podľa dr. Byrskej bez slobody nemožná.

Pozoruhodnou kapitolou práce dr. Byrskej je *Negociácia verzus diskusia*. Je venovaná politickej teórii C. Schmitta. Epocha neutralizácií vrcholí technikou. Snáď stojí za úvahu otázka, čo ju vystrieda. Ale o žiadnom inom spise C. Schmitta ako o *Pojme politična* sa nediskutovalo viac. Pojem *politična* učí opak toho, čo Aristoteles predpokladal v *polis*: priateľstvo. Je preto správne stanovisko H. Hellera, ktorý kritizoval C. Schmitta za to, že *nevidí sféru vnútroštátnej tvorby jednoty ako politiku*. Zdá sa, že recepcia Schmitta nemá ešte obdobie atrakcie za sebou. Je ale možné súhlasiť s autorkou a jej odvolaním sa na H. Hellera o realistickom prístupe k ľudskému životu a ku konfliktu ako k hodnote. Za logické považujem vyrovnávanie sa autorky

s myslením autorov ako Z. Bauman, F. Fukuyama, ale najmä jej koncovku: jednotliviec a fungovanie demokracie. Demokracia bez občianskej aktivity, ako uzatvára svoje reflexie slovami H. Hellera, sa mení na krízu techník, ktoré nemajú s mocou ľudu pre ľud málo spoločného.

Aj formálnu stránku práce hodnotím pozitívne, jazyk autorky je exaktný, štýl svieži a štruktúra práce logická.

Po úspešnej obhajobe odporúčam, aby dr. lic. phil. mgr. lic. Joanne Mysony Byrskej bol udelený vedecko-pedagogický titul docent v študijnom odbore 2.1.5. etika..

Bratislava 6. január 2013

doc. PhDr. Jozef Lysý, CSc.,